

ANTINOMIILE ECONOMICE ALE BUNĂSTĂRII ȘI NEVOIA SCHIMBĂRII PARADIGMELOR CONSTITUȚIONALE

Av. George VLĂESCU

Abstract

Toilable in all corners of public and private life, the manipulations of the last decades have provided us with the experience of a slow and unswerving but certain process of falling living standards and loss of trust in institutions.

Therefore through the kaleidoscope of the concept of economic well-being, we'll examine how states approach private property rights, economic markets and taxation as essential variables of the quality of human life. A study whose aim is to identify elements that could change the view of these variables and even the philosophy of the state as a whole.

Keywords: *welfare, property, economy, democracy, taxes, fiscal pressure, state, trust.*

1. Trecerea de la „statul gardian” la „statul bunăstării”

Despre cartezianul mit al *bunăstării* omului am vorbit și cu alte ocazii¹, însă de această dată abordarea va fi diferită. Mai întâi vom trece prin revistă unele aspecte legate de multidimensionalitatea acestei concepții² în vederea înțelegerii dedesubturilor politice și juridice care i-au dat naștere. Pentru ca, ulterior, să o raportăm la conținutul său economic, mai exact la cele 3 variabile care frământă astăzi statele și societatea: *dreptul de proprietate, libertatea pieței și fiscalitate*. Și, în final, vom trage concluziile de cuviință.

¹ A. Smochină, Ge. Vlăescu, *Bunăstarea și/sau traiul decent al omului - interogație a trecutului și prezentului*. În: Revista de studii juridice universitare, nr. 1-2, Chișinău, 2019, pp. 79-85.

² Spunem că noțiunea de *bunăstare* este *multidimensională* deoarece privește toate drepturilor omului: civile, politice, economice, culturale etc. O concepție pe care o întâlnim și la Aristotel care, deși nu folosește în mod expres termenul de *bunăstare*, îi descrie conținutul, susținând că „*legiutorul, cu ajutorul dreptului, face cetățeanul mai bun, îl sprijină în năzuința lui spre perfecțiune, adică asigură realizarea deplină a naturii umane*”. Apud. St. Georgescu, *Filosofia dreptului. O istorie a ideilor din ultimii 2.500 de ani*, Ediția a II-a, Ed. All Beck, București, 2001, p. 23.

Așa cum se știe conținutul noțiunii de *bunăstare* se reflectă în tratatele internaționale, regionale și în majoritatea constituțiilor statelor lumii, indiferent că ne referim la sensul ei larg (privită ca o consecință a respectării tuturor drepturilor omului) sau la accepțiunea restrânsă (adică la respectarea drepturilor evaluabile în bani). Cert este că transpunerea sa în practică a depins *inter alia* și de politicile externe care au consacrat-o în arena drepturilor și obligațiilor internaționale. De aceea, vom începe printr-o relatare succintă a evenimentelor și a documentelor care i-au marcat evoluția și care, în opinia noastră, se află într-o legătură istorică inseparabilă cu procesul de trecere a statelor de la profilul lor „tradițional”, acela de *gardieni ai ordinii publice*, la așa-zisele *state ale bunăstării*³, dar și cu *globalizarea* ca proces de centralizare politico-economică aflat astăzi în plină desfășurare. Precizăm, totodată, faptul că această trecere a adus, inițial, teoria extinderii responsabilității statelor față de bunăstarea omului și, ulterior, o înăsprire a politicilor legislative fiscale și economice asupra piețelor, proprietăților și persoanelor. Fără ca prin aceste schimbări să se rezolve problema bunăstării generale sau cel puțin, ca alternativă, a „micii proprietăți private”⁴ ca sursă tradițională a subzistenței umane. Dimpotrivă, ultimele decenii ne înfățișează tabloul unei societăți tot mai „mcdonaldizate” și mai „bitcoinizate”, conduse prin tone de acte normative dictate în numele unei democrații inexistente.

Așadar, ne vom întoarce în timp la acele momente ale proclamării drepturilor omului prin *Declarația Universală a Drepturilor Omului* (DUDO)⁵ survenite în urma dezastrelor și a distrugerilor fără precedent aduse de cele două conflagrații mondiale. Momente în care artizanii războaielor s-au transformat în alchimiștii păcii, promițând întregii lumi statutul de „om nou”, adică un om care să se bucure de o viață idilică, nemaicunoscută până atunci, cu un nivel de trai cât mai luxos cu putință. Au fost ceremonii exuberante desfășurate cu mare pompă, în care liderii politici în tandem cu marii bancheri ai lumii (*față de care războaiele au constituit și importante surse de venituri*) anunțau într-o atmosferă plină de fast și de speranțe pășirea într-o eră a echității și democrației, a libertăților și a universalizării drepturilor, a tuturor elementelor de largă respirație umană.

Corelând această panoplie de declarații cu evenimentele și actele juridice internaționale care aveau să se perfecțeze, precum *Tratatul de la Paris*⁶, *Tratatele de*

³ Pentru detalii privind *statul bunăstării*, a se vedea Liliana Donath, în Donath L. *Gestiunea banilor publici*, Ed. Mirton, Timișoara, 2009, pp. 5-16.

⁴ Este vorba de *proprietatea privată necesară* pe care o numim din considerente stilistice și „*mica proprietate*”, privită ca soluție elementară a asigurării decenței traiului.

⁵ ONU. *Declarația Universală a Drepturilor omului*, document care a fost adoptat și proclamat de Adunarea Generală a ONU prin Rezoluția 217 A (III) din 10 decembrie 1948. România a semnat Declarația la 14.12.1955. Admisă prin Rezoluția 955 (X) a Adunării generale a ONU.

⁶ *Tratatul de la Paris* din 1951, încheiat între Belgia, Franța, Germania, Italia, Luxemburg și Olanda, prin care s-a înființat Comunitatea Europeană a Cărbunelui și Oțelului (CECO).

la Roma⁷, Tratatul de la Maastricht⁸ ș.a., nu credem că ar fi o lipsă de condescendență să spunem că tragediile primei jumătăți a secolului trecut au furnizat acestor făuritori de destine materialul de care aveau nevoie pentru rescrierea hărții viitorului. Un viitor cu o dublă finalitate: una vizibilă și euforică, cea a bunăstării generale (drepturi, libertăți, nivel de trai decent etc.) și alta dosită, inobservabilă, care a vizat centralizarea politică a statelor, adică *globalizarea*. Ambele variante accelerând, așa cum au confirmat realitățile, procesul de trecere a statelor de la vechile lor statute legate de ordinea publică, funcție esențializată până atunci la nivelul temperării impulsurilor umane, la state potențate să exercite toate politicile ce au legătură cu calitatea vieții umane.

Pe de altă parte, trebuie să recunoaștem că apariția acestei categorii juridice – drepturile omului – a dat șansa transformării aspirațiilor umanității „...într-o normă a standardului civilizației”⁹, capabilă, spunem noi, să acopere conținutul plener al bunăstării. Astfel, pe lângă DUDO, s-a adoptat o sarabandă de tratate internaționale, între care vom aminti (în special datorită preocupărilor exprese față de această noțiune) Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice (PIDCP)¹⁰ și Pactul internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale (PIDESC)¹¹, acte normative (tratate) cu forțe juridice superioare legislațiilor naționale. În acest peisaj normativ internațional, standardul de trai al omului a fost creionat ca o construcție juridică mobilă. Având ca punct de plecare suficiența elementelor necesare bunăstării, sănătății și siguranței omului¹² și ca punct de destinație, dar nu final, ci expansiv, creșterea continuă a calității traiului, respectiv dreptul omului de a se bucura de cea mai bună sănătate fizică și mintală pe care o poate atinge¹³. Prin urmare, concepția juridică internațională a nivelului de trai se conturează încă de la început a fi una extraordinar de complexă, implicând toate drepturile care au legătură sau tangență cu calitatea vieții umane, respectiv cu îmbunătățirea condiției umane sub toate aspectele.

Raportând această concepție la clasificarea de mai târziu a lui Karel Vasak¹⁴, putem concluda că un asemenea concept își are eșafodajul juridic în *drepturile civile*

⁷ Cele 2 Tratamente de la Roma din 1957 prin care s-a înființat *Comunitatea Economică Europeană* (CEE) și *Comunitatea Europeană pentru Energie Atomică* (EURATOM).

⁸ Tratatul de la Maastricht sau de constituire a Uniunii Europene (TUE), semnat la 7 februarie 1992 și intrat în vigoare la 1 noiembrie 1993.

⁹ A. Smochină, *Organele Constituționale ale Republicii Moldova în condițiile regimului totalitar*, Chisinau, 2001, p. 3.

¹⁰ PIDCP a fost adoptat de către Adunarea Generală a ONU, a intrat în vigoare începând cu data de 23.03.1976 și a fost ratificat de România la 31 octombrie 1974 prin Decretul nr. 212.

¹¹ PIDESC a fost adoptat de către Adunarea Generală a ONU și a intrat în vigoare la data de 03.01.1976. România a ratificat Pactul la 31 octombrie 1974 prin Decretul nr. 212.

¹² Potrivit art. 25 din DUDO și art. 11, alin. (1) din PIDESC.

¹³ Conform art. 11, alin. (1) și (12), alin. (1) din PIDESC.

¹⁴ Juristul francez de origine cehă, Karel Vasak, inspirat de ideile Revoluției franceze, împarte drepturile omului în cele 3 generații: civile și politice (prima generație), sociale și economice (a doua generație) și colective sau ale solidarității (a treia generație).

și politice - prima generație de drepturi - care au constituit suportul celorlalte drepturi, însă conținutul său economic se găsește în cea de-a doua generație, numite și *drepturi economice, sociale și culturale*. Sigur că nu mai puțin importante sunt drepturile colective, din a treia generație, dată fiind predispoziție naturală a omului către o viață tihnită, către un mediu sănătos și, desigur, către toate valorile pe care le revendică nevoia unui trai pașnic.

Cu toate acestea, mai înainte de atingerea bineții mult promise de state, s-a pus problema procurării resurselor financiare necesare nevoilor de bază ale omului, precum hrana, adăpostul etc. Cum însă statele nu au fost altceva decât ceea ce sunt și astăzi, adică niște entități formate din indivizi deprinși să trăiască de pe urma populației plătitoare de taxe și impozite, epoca bunăstării a demarat cu terifianta perioadă de foamete și mizerie a anilor 1946-1947. O perioadă în care sărăcia a atins cote apocaliptice, dar care a lăsat în urmă o experiență care a prescris rețeta bunăstării economice de mai târziu. Mai exact, a sugerat realizarea bunăstării economice prin dezvoltarea economiei și distribuția echilibrată a resurselor economice, algoritm în cadrul căruia marile companii (inclusiv bancheri) și fiscalitatea aveau să joace rolurile cheie.

Referitor la cea de-a doua finalitate și anume *globalizarea*, blamată de unii și elogiată de alții, aceasta reprezintă un proces care se află azi în plină desfășurare și cu înrăuriri neîndoielnice asupra calității vieții umane. Sigur că dincolo de confuziunea terminologică asupra căreia literatura de specialitate ne atenționează (în pofida originilor destul de vechi ale globalizării)¹⁵, în prezenta lucrare noțiunea este abordată, așa cum am arătat, cu înțelesul de centralizare politico-economică. Mai exact, cu sensul dat de George Ritzer. O opinie pe care o socotim bine conectată realităților, potrivit căreia „*globalizarea este o perspectivă care pune accentul pe capacitatea unor state moderne și organizații în mare măsură capitaliste de a-și spori puterea și influența pe glob*”¹⁶.

Ori din acest unghi dureros, dar spunem noi *realist*, globalizarea n-ar fi avut nicio șansă pentru a fi acceptată de popoarele lumii care, așa cum bine știm, au fost și încă mai sunt pătrunse de propriile ideologii naționale¹⁷ și, în general, de conservarea identităților culturale. Din acest motiv adepții globalizării au marșat pe ideea sonorizării drepturilor omului și în special a celor privind latura economică a vieții (față de care statele sau angajat să răspundă solidar). Chestiuni care pe fondul sărăciei și a temperaturii politice postbelice nu puteau fi refuzate. Astfel,

¹⁵ Tiberiu Brăilean spune că „*este greu să definești un fenomen confuz încă și atât de complex, fiecare autor evidențiind o anumită latură sau dimensiune a sa*”. T. Brăilean, *Globalizarea. Nenumele nimicului*, Ed. Institutul European, Iași, 2004, pp. 130-131.

¹⁶ Ge. Ritzer, *Globalizarea nimicului: cultura consumului și paradoxurile abundenței*, Ed. Humanitas, București, 2010, p. 33.

¹⁷ Mai ales că eșecul globalizării fusese deja recent experimentat de Liga Națiunilor.

statele s-au autointitulat ca fiind ale *bunăstării*, alegând să-și dezvolte starea economică în funcție de regimul politic specific, respectiv între:

- O implicare mai mare a statelor în conducerea economiei, combinând teoriile *keynesiste* cu cele marxiste. Lucru care în praxisul țărilor comuniste s-a tradus printr-o economie etatistă, adică dirijată, în detrimentul libertății pieței;

- Și mai puțină implicare etatică, lucru care a promis pieței o marjă de libertate mai mare, dar care a implicat o înăsprire a fiscalității. Această ultimă teză a fost agreeată în principiu de regimurile cu democrații mai avansate (așa-zise state *capitaliste*), fiind ulterior susținută și de școala neoliberalismului economic.

În țările fost comuniste, răsturnarea regimurilor sub presiunea propriilor abuzuri, a făcut ca accentul să cadă pe ce-a de-a doua ipoteză. Așa se explică creșterea continuă a obligațiilor fiscale chiar și în condițiile în care economia și nivelul de trai al populației s-au dovedit precare, ceea ce a făcut ca pentru aceeași putere de cumpărare omul să trudească mai mult.

2. Dreptul de proprietate privată ca sursă a bunăstării și a impozitării

Cum a ajuns un concept atât de precar și confuz, precum *fiscalitatea*, să eclipseze unul dintre cele mai împământenite drepturi reale - dreptul de proprietate - este o interogație care parțial ar putea să-și găsească răspunsul în supozițiile tezelor contractualiste și în revoluțiile burgheze.

Cert este că în lumina teoriilor kantiene dreptul de proprietate a fost indisolubil legat de apariția normelor juridice și a statului, pentru ca în perioada postkantiană noțiunea să fie catadicsită exclusiv de ceea ce legea a dorit să fie. Ceea ce înseamnă că legea este cea care proclamă dreptul de proprietate, legea îl recunoaște și tot ea îl sancționează. Ori, dacă privim legea ca act normativ (legislat), așa cum astăzi este conceptualizată de practicieni dreptului, ar însemna să concluzionăm că dreptul de proprietate nu reprezintă nimic altceva decât produsul voinței unei majorități. Expresia *illo tempore* a respectivei voințe. Până aici, nimic sacrosanct, dar nici legat de drept, ci mai degrabă de voința și capriciile unor sume de indivizi.

Și, totuși lucrurile nu ar trebui să stea așa. Deoarece dreptul de proprietate trebuie surprins în esența sa conceptuală și în dimensiunea utilității lui. Lucru care ne invită la retrospectivă și la recunoașterea faptului că, de-a lungul secolelor, dreptul de proprietate a prescrist mai mult decât oricare alte drepturi nu doar bunăstarea, ci chiar construirea per ansamblu a culturilor și civilizațiilor umane. Un drept pe care până și românii, cei mai aprigi „campioni” ai taxelor și impozitelor, l-au declarat sacru și l-au respectat suficient pentru a-i atribui o procedură solemnă și pentru a-l feri într-un început de ingerințele fiscalității (impozitele cădeau doar în sarcina populațiilor învinse care dețineau proprietăți în provinciile cucerite

de romani - *pax romana*). Mai mult, un mic excurs în arena teoriilor drepturilor naturale¹⁸ (drepturi privite ca fiind veșnice, neschimbabile, elementare și comune întregii omeniri¹⁹) ne arată că dreptul de proprietate își extrage raționamentul din miezul unor practici, rituri și credințe străvechi²⁰. Chestiuni pe care le vom regăsi teoretizate, arc peste timp, în ideile și principiile filozofico-juridice ale secolelor XVII-XVIII, aliniat oarecum teoriile aristotelice în baza unui numitor comun: praxisul generos și infailibil pe care natura l-a manifestat față de om. Știind desigur că, de la apariția omului pe pământ, natura i-a pregătit toate bunurile necesare traiului, scutindu-l de efort, în afară de cel al apropierii (*jus naturale*). Oprindu-ne pentru o clipă asupra acestei ultime aserțiuni circumscrise unui raport juridic aparent simplist, acela de „*apropriere*” între persoană și lucru, reținem că **Aristotel a văzut în aceasta o dobândire și o legitimitate generată de măsura în care bunurile răspund „primei necesități”**. **Lucru care înseamnă că dobândirea presupune, ab initio, o limitare a cerințelor individului uman la cele necesare traiului, la satisfacerea nevoilor rezonabile ale vieții**²¹. Practic, în lumina stăgiritului, tot ceea ce depășește „*prima necesitate*” naște supoziția unei proprietăți nelegitime, respectiv nenaturale, adică a unui abuz contra naturii. Ori se pare că această teză a combătut cu mii de ani în urmă teoriile ce marșăluiesc astăzi manualele noastre de economie inspirate de Adam Smith care și-a întemeiat ideea de prosperitate pe surplusul economic creator de bogăție individuală.

O altă problemă majoră care a suscitat dreptul de proprietate este legată de noile descoperiri științifice și industriale, știind că omul nu a lăsat toate bunurile înconjurătoare în starea lor inițială. El a simțit permanent nevoia de a le supune modificărilor și transformărilor. Un proces, o muncă, o activitate care, așa cum vom vedea, nu vor rămâne lipsite de conotații juridice. Astfel, în vria schimbărilor și modernizărilor societății, Fichte, respectând logica inspirată de Aristotel și Kant, consideră că transformarea lucrurilor prin propriile eforturi reprezintă o bază naturală și legitimă a proprietății²². Această idee a fost diseminată și juridicizată (în

¹⁸ După mulți autori, noțiunea de drept natural îi aparține lui Aristotel (Aristotel, *Politica*, Ed. Națională, București, 1924, pp. 5-10), însă originile iusnaturalismului se oglindesc în ideile unor gânditori anteriori, începând cu Heraclit, socotit părintele dreptului natural, Platon, Sofocle etc. Apud Popa, N., Dănișor, Gh., Dogaru, I., Dănișor, D.C. *Filosofia dreptului: marile curente*, Ediția a 2-a, Ed. C. H. Beck, București, 2007, p. 90.

¹⁹ Ulpian considera dreptul natural ca fiind comun tuturor viețuitoarelor (nu doar oamenilor). Apud Popa, N., Dănișor, Gh., Dogaru, I., Dănișor, D.C., *op.cit.*, p. 90.

²⁰ Pornind de la ideea de „lege” și de la faptul că întreaga natură este condusă de rațiunea unui zeu, Cicero, în analiza principiilor care stau la baza dreptului, definește legea ca fiind „înțelepciunea supremă a naturii, care ne poruncește să procedăm corect și ne interzice ceea ce îi este împotriva”. M.T. Cicero, *Despre legii*, Ed. Științifică, București, 1983, p. 374.

²¹ M. Musceleanu, *Evoluția dreptului de proprietate*, Tipografiile Române Unite S.A, 1931, p. 7.

²² I. N. Boiangiu, *Studiu comparat asupra dreptului de proprietate în legislația individualistă și comunistă*. Teză de doctorat, Craiova, 1940, p. 75.

materia drepturilor reale), regăsind-o proiectată în Codul civil napoleonian și, de aici, în întreaga legislație europeană.

Așadar, fără a nega fundamentarea proprietății pe elemente ritualice și sacramentale, pe teorii, precum cea a apropiierii și a transformării lucrurilor sau, în cazul romanilor, pe baza posesiei (mai exact pe elementul material, *corpus*, cumulat cu cel psihologic sau intențional, *animus rem sibi habendi*), se cuvine să reținem faptul că în evoluția sa dreptul de proprietate a continuat să se edifice și pe alte considerente. Și ne referim cu precădere la cele care se degajă din tezele diferitelor școli sau teorii, în special de drept natural, pe care le vom regăsi mai târziu în ideile revigorante ale Iluminismului secolelor XVII-XIX. Conform acestora, dreptul de proprietate nu se legitimează doar pe baza unor *intenții* și stări *de facto* (apropierea sau transformarea bunurilor), ci și în temeiul unor valori morale, așa cum este de pildă *cumpătarea* sau *prima necesitate*, valori care amendează tendințele de suprasolicitare a proprietății (cum ar fi lăcomia) socotindu-le încălcări ireverențioase ale legilor naturii. Ori, asemenea chestiuni, deși au fost mai puțin transpuse în practică, scot în evidență filosofia deosebit de complexă a noțiunii.

Mai mult, antamând deprecierea conceptului de proprietate în raport cu vremurile ce urmau să vină, Kraus și Hegel au redimensionat funcțiile proprietății recunoscându-i pe lângă sorgintea de drept natural și pe aceea de *garant al libertății, inclusiv al dezvoltării individuale*.²³ S-a ajuns astfel ca dreptul de proprietate să interfereze cu trăsăturile intrinseci ale naturii omului și să fie îmbrățișat ca o condiție *sine qua non* a vieții umane. O asemenea teorie fundamentată pe ideile filozofiei antice, însă concentrată pe o etică înnobilită de sentimentul ocrotirii *binelui general*, a fost mult prea inconfortabilă adeptilor teoriilor individualiste, motiv pentru care a fost aspru criticată de susținătorii lui Locke (care au etichetat-o ca fiind mai degrabă *etatistă*), dar și de deținătorii marilor capitaluri.

În orice caz, disputa dintre individualism și colectivism nu a avut un învingător. Singurul beneficar, să spunem așa, a fost proprietatea feudală care a redus conceptul de proprietate la utilitățile pe care le are și a transformat *dominium* în adevărata proprietate²⁴. Dar lucrurile nu s-au oprit aici. Mai ales că neajunsurile proprietății feudale au constituit principalul motiv pentru care raționaliștii au căutat să argumenteze independența juridică a proprietarului, în sensul de a putea dispune liber de bunurile sale, fără autorizarea nimănui. Un revirement temporar în această direcție constituindu-l chiar Declarația franceză din anul 1789 care, deși l-a alungat pe Creator, a susținut caracterul „sacru” și inviolabil al dreptului de proprietate.

²³ *Ibidem*.

²⁴ Dreptul feudal susține că asupra unui bun există 2 tipuri de relații, adică 2 feluri de proprietăți: proprietatea *eminentă* care aparține suveranului (adevărata proprietate) și cea *eficientă* care aparține vasalului (vizează contactul direct cu bunul).

Într-o altă ordine de idei, cele 2 faze²⁵ pe care dreptul de proprietate le-a străbătut de-a lungul ciudatei sale istorii, respectiv cea a proprietății colective și a proprietății individuale, par să-și încheie ciclul în epoca noastră. O concluzie care se desprinde și din faptul că atât secolul trecut, cât și cel actual sunt dominate de teoreticienii *personalismului* (teorii în care persoana reprezintă fundamentul ontologic al ordinii sociale) și de legislații afiliate teoriilor socio-juridice privind *proprietatea publică*, de ideea formării și dezvoltării sectorului public și, nu în ultimul rând, de intervenția statului în distribuirea resurselor economice. Toate aceste schimbări conceptuale, survenite în plan descriptiv și normativ, dar în numele *binelui comun*, au răsturnat constructele fundamentale ale dreptului privat așezând destinul omului modern în mâinile statului și al marilor companii, mai nou, vorbindu-se chiar de transferuri ale dreptului de proprietate în „metavers”²⁶.

Putem spune că dreptul a intrat, începând cu secolul trecut, într-un ambuteiaj ideologic complex care a prevestit pierderea hegemoniei și a inviolabilității istorice a proprietății private, omul devenind un individ înregimentat în comandamentele politicilor de stat. Iar în sprijinul acestei concluzii vine și alin. (1), art. 1 din Protocolul nr. 1 (la CEDO). Alineat care stabilește expres limitele dreptului de proprietate și anume: pentru cauză de utilitate publică, în condițiile legislative ale statelor și în condițiile generale ale dreptului internațional. În plus, alineatul următor recunoaște statelor puterea exorbitantă de a adopta orice legi „[...] pe care le consideră necesare pentru a reglementa folosința bunurilor conform interesului general sau pentru a asigura plata impozitelor ori a altor contribuții, sau a amenzilor”.

Așadar, fiscalitatea, această activitate a statului despre care *Toma din Aquino* spunea că este o formă autorizată de jaf, iar *Montesquieu*, cu fina-i ironie, susținea că nimic nu necesită atâta înțelepciune precum prelevarea acelei părți din averea supușilor, a fost preluată și dezvoltată de ideologiile statului și ridicată la rangul de știință.

O asemenea schimbare a concepției legislative în care fiscalitatea, în numele *binelui comun*, se întronează peste dreptul de proprietate și chiar peste întreaga lume, se mai poate explica și prin eșecul lamentabil al capitalismului (bazat pe proprietatea particulară), în urma „Marelui Crah” din 1929²⁷, dar și pe atrocitățile celor două conflagrații mondiale „motivate” de extinderi teritoriale, care au revărsat peste întreaga omenire un ocean nemărginit de suferințe. Cu toate acestea, asemenea explicații pot fi istorice, politice, dar nicidecum juridice, fiindcă așa cum am arătat, dreptul de proprietate nu poate fi fundamentat pe moftul unei majorități, fie ea parlamentară sau convențională. El este un produs esențial al culturii și

²⁵ După alți autori, dreptul de proprietate a parcurs de-a lungul istoriei 3 etape: etapa proprietății colective, a proprietății familiare și a proprietății individuale. A se vedea și Ge. Luțescu, *Teoria generală a drepturilor reale*, București, 1947, p. 237.

²⁶ M. Stanciu, N. Moisei-Schaatschneider, *Ce înseamnă dreptul de proprietate în Metavers?* [vizitat la 20.02.2023]. Disponibil online: <http://www.juridice.ro/801900/ce-inseamna-dreptul-de-proprietate-in-metavers.html>

²⁷ Marea criză economică din 1929.

istoriei umanității, un drept a cărui existență întemeiată pe valori morale și filosofice o găsim aprofundată în teoriile și conceptele dreptului natural care, la rândul său, nu poate fi expulzat din dreptul modern, altminteri nu am mai fi în prezența dreptului, ci doar în mâinile unei majorități politice.

Din nefericire însă amplitudinea fiscalității moderne asupra micilor proprietari ne arată că aceasta a depășit cu mult imaginația societății sclavagiste și feudale. Devenind astăzi una dintre pârgurile esențiale de supunere și control a vieții umane, în general, și a piețelor economice, în particular.

De aceea, nu întâmplător, prin acte juridice legislate a fost înlesnită intruziunea fiscalității în sfera raporturilor juridice private. De așa manieră încât executarea obligațiilor fiscale reprezintă astăzi unitatea de măsură a *legalității* tranzacțiilor particulare cu proprietăți (clădiri, terenuri sau a mijloacelor de transport)²⁸.

Și cum este în obișnuința răului să nu-i scape nici ultimele consecințe, prin Constituția noastră postdecembristă s-a interzis cetățenilor dreptul de a avea inițiativă legislativă în materie fiscală²⁹, în condițiile în care statele în general (și România în particular) sunt încă departe de a-și fi respectat față de proprii cetățeni angajamentele internaționale și constituționale cu privire la asigurarea decenței traiului.

3. Piața economică și fiscalitatea

Dacă proprietatea privată a fost puternic afectată de *politicile publice* și în special de fiscalitate, nici *piața economică*, sursă indispensabilă a traiului uman, nu putea rămâne netransformată. De aceea, în cele ce urmează vom face unele referiri cu privire la evoluția acestei surse tradiționale (*piața economică*) și la influențele fiscalității.

Așa cum bine se știe, astăzi noțiunea de *piață economică* este asociată cu democrația, cu libertatea, dar și cu ideea de bunăstare sau de creștere a calității vieții. Ea

²⁸ Art. 159 alin. (5) și (6) din Legea nr. 207/2015 privind Codul de procedură fiscal (publicată în Monitorul Oficial al României nr. 547 din 23 iulie 2015). Astfel, alineatul 5 arată că, „Pentru înstrăinarea dreptului de proprietate asupra clădirilor, terenurilor și a mijloacelor de transport, proprietarii bunurilor ce se înstrăinează trebuie să prezinte certificate de atestare fiscală prin care să se ateste achitarea tuturor obligațiilor de plată datorate bugetului local al unității administrativ-teritoriale în a cărei rază se află înregistrat fiscal bunul ce se înstrăinează, potrivit alin. (2). Pentru bunul ce se înstrăinează, proprietarul bunului trebuie să achite impozitul datorat pentru anul în care se înstrăinează bunul, cu excepția cazului în care pentru bunul ce se înstrăinează impozitul se datorează de altă persoană decât proprietarul”. În timp ce alineatul 6 prevede: „Actele prin care se înstrăinează clădiri, terenuri, respectiv mijloace de transport, cu încălcarea prevederilor alin. (5), sunt nule de drept”.

²⁹ Art. 73 alin. (2) din Constituția României prevede: „Nu pot face obiectul inițiativei legislative a cetățenilor problemele fiscale, cele cu caracter internațional, amnistia și grațierea”. Singura derogare normativă există doar la nivel unităților administrativ-teritoriale locale, unde cetățenii pot contesta proiectul bugetului local, respectiv taxele speciale.

este recunoscută fără rezerve de constituțiile lumii moderne care, asemenea constituției țării noastre, au declarat-o ca fiind valoare fundamentală³⁰.

Nu vom zăbovi asupra Antichității și Evului Mediu deoarece sunt puține lucruri de spus, știind că de la Aristotel și până la Toma d' Aquino etica și dreptatea au reprezentat teoretic principiile directoare care au guvernat piețele și, în general, relațiile economice. Prin urmare, vom începe cu secolul XVIII, adică de la momentul în care piața economică a capătat configurații inedite sub influențele teoriilor unor personalități notabile, precum filosoful și economistul scoțian Adam Smith, considerat „părinte” al liberalismului economic, John Maynard Keynes, Friedrich August von Hayek și Milton Friedman.

Potrivit lui Smith, cu care pare să înceapă istoria liberală a pieței economice, sursele bunăstării sunt: dorința de obținere de profit, diviziunea muncii, comerțul și concurența. Însă, în opinia gânditorului, pentru ca toate acestea să-și demonstreze eficiența este necesar ca statul să nu intervină. Adică să lase actorilor particulari cât mai multă libertate de acțiune (așa-zisa doctrină „laissez-faire”³¹). În felul acesta, spune Adam Smith, piețele se vor autoregla și echilibra de la sine, singure, prin așa-zisa „mână invizibilă”. El, statul, trebuie doar să se îngrijească de a asigura apărarea țării, ordinea și siguranța publică, infrastructură și educație, neputând interveni în jocul pieței decât în mod excepțional, mai precis atunci când intenționează să promoveze bunăstarea generală. Cu toate acestea, Smith nu a renunțat la acele valori morale esențiale pe care s-a clădit istoria umanității, așezând la baza oricărei activități economice, ca și condiții indispensabile, lipsa lăcomiei (cumpătarea), echitatea, încrederea, simțul onoarei și empatia reciprocă, ultima fiind considerată forța motrice a conviețuirii în societate.

Inteligibilă și seducătoare, teoria smithiană s-a bucurat de un succes răsunător în plina revoluție industrială a secolului XIX, fiind preluată, potrivit doctrinelor, de adepții capitalismului care au asimilat-o acestei ideologii. În realitate preluarea a fost doar selectivă deoarece a vizat acele idei convenabile legate de urmărirea profitului și libertatea pieței (a unei piețe nesupuse legilor), ceea ce i-a atras numele de „capitalism nereglementat”. În orice caz, epurată de valori morale, teza smithiană a devenit în versiunea capitalistă mult mai apropiată darwinismului economic decât valorilor smithiene. Acesta a fost și motivul pentru care capitalismul a fost aspru criticat și pentru care și-a dat obștescul sfârșit în anii „Marii depresiuni” interbelice (1929-1933).

Reinventându-se sub denumirea neoficială de „capitalism reglementat”, în temeiul unei ideologii numită și *intervenționism economic* (bazat pe teoria

³⁰ De pildă, art. 135 din Constituția României, asemenea altor legi fundamentale, declară economia României ca fiind o „*conomie de piață, bazată pe libera inițiativă și concurență*” în cadrul căreia statul trebuie să asigure, printre altele, „*crearea condițiilor necesare pentru creșterea calității vieții*”.

³¹ Ceea ce se poate traduce prin a lăsa lucrurile să decurgă liber, natural.

keynesistă)³², acest regim s-a contrapus evident tezei smithiene (susținătoare a autoreglării pieței). Mai precis s-a întemeiat pe ideea intervenției statului în economia de piață și pe cea a încurajării dezvoltării sectorului public. O teorie care, deși a părut imbatabilă, și-a demonstrat ineficiența în fața stagflației provocate de criza petrolului anilor '70.

În urma acestui eșec ciclopic, ștabela lumii economice va fi preluată de *neoliberalismul economic*.³³ Și această ideologie, declarată prin „Școla de la Chicago” continuatoarea (cu unele modificări) tezei smithiene, a încercat asemenea precedente să prelungească viața capitalismului. Numit de această dată „capitalism reglementat” (și cunoscut astăzi sub denumirea de „consumerism” sau „consumism”) a reușit prin în anii '80 o oarecare înviore economică. Cert este că, deși nu a acordat atenție valorilor morale smithiene, neoliberalismul economic a influențat major modelele actuale ale economiilor lumii, punând accentul pe minimalizarea rolului statului în economie, pe extinderea corporațiilor particulare și pe instituirea unei adevărate dictaturi fiscale. Sub aspect corporativ, această ideologie a dat startul consumerismului prin încurajarea companiilor multinaționale care au ajuns să controleze toate piețele economice ale lumii (anatemizându-le libertatea și, implicit, cererea și oferta) și a instituit, în opinia unor specialiști³⁴, o adevărată tiranie economică contra micilor întreprinzători. Din perspective fiscale, s-a ajuns la impozitarea întregii populații și la obligarea agenților economici particulari să rețină și vireze statului impozitele din veniturile salariale, transformându-i astfel pe toți comercianții privați în agenți neplătiți ai statului. Lucruri nemaîntâlnite până atunci și care, așa cum era de așteptat, au ofuscat nu doar breasla comercianților particulari, ci și lumea consumatorilor.

Așa se face că, potrivit sondajelor, la nivelul UE, 4 din 5 persoane sunt în mod tranșant deranjate de întregul sistem economic, având convingerea că acesta îi favorizează pe cei bogați, iar în unele țări (Germania, Austria) chiar se solicită „o nouă ordine economică”³⁵. Lucrurile nu stau diferit nici în România unde piața economică este monopolizată de capitalul străin de cca 3 decenii. Iar din perspectiva standardelor eficienței economice și a ponderii fiscale la bugetul de stat, capitalul autohton, deși precar, are cel mai mare aport la bugetul de stat³⁶, în

³² Teorie al cărei promotor a fost economistul englez John Maynard Keynes.

³³ Paternitatea ideologiei a fost atribuită lui Friedrich August von Hayek și Milton Friedman.

³⁴ J. MEDAILLE, *Dincolo de socialism și capitalism se afla distributismul* [vizitat la 28.09.2018]. Disponibil: <http://www.zf.ro/ziarul-de-duminica/cititi-in-ziarul-de-duminica-interviu-john-medaille-dincolo-de-socialism-si-capitalism-se-afla-distributismul-4528000/> .

³⁵ Jurnalul Oficial al UE, C13 din 15 ianuarie 2016, Avizul Comitetului Economic și Social European pe tema „Economia binelui comun: un model economic sustenabil orientat către coeziune social”, p. 27.

³⁶ R. Marinescu, *Diferență uriașă între impozitul pe profit plătit de companiile străine și cele românești la bugetul statului. Călin Popescu Tăriceanu: Greul în economia românească cade tot pe cărca amărătelor de societăți românești* [vizitat la 20.06.2021]. Disponibil online:

timp ce multinaționalele înregistrează profituri colosale și contribuie cel mai puțin la buget. Urmare a acestei stări indezirabile, Curtea de Conturi a României reține că marile companii „transferă profituri în afara României între 7 și 10 miliarde de euro, sumă care, dacă ar fi impozitată, ar aduce la buget între 1 și 1,5 miliarde de euro – aproximativ 3% din bugetul consolidat și 0,9% din PIB pe anul 2016”³⁷.

Pe de altă parte, observăm că fiscalitatea, dincolo de influențele ei panta-gruelice pe care le exercită în întreaga lume asupra pieței, proprietății și orânduirii sociale, s-a dovedit provocatoare și din perspectiva opticii *presiunii fiscale*. Și, aici, ne referim în primul rând la faptul că literatura economică modernă abordează statul, în plină eră a universalizării drepturilor omului, ca pe o entitate dotată cu puteri demiurgice, precum reglarea piețelor economice, a sistemelor de impozitare, a inegalităților sociale, distribuirea veniturilor și averilor etc. Ba chiar s-a mers până acolo încât să se acrediteze ideea de agresivitate sau de violență (morală) fiscală, referindu-ne desigur la așa-zisa „*presiunea fiscală*”. O agresiune care se calculează *prin utilizarea unui regulator*, numit și „*curba Laffer*”³⁸, pe baza criteriului *cât poate un contribuabil să suporte și nu cât ar trebui* (cât e just), lucru care a făcut ca, în ultimele decenii, randamentul fiscal să se focalizeze pe urmărirea nivelului de impunere maximal. De asemenea, se mai vorbește și despre existența unor tendințe „*firești*” între „*cea a statului care dorește ca aceasta* (n.n. *presiunea fiscală*) *să fie tot mai mare...și cea a contribuabilului care dorește o presiune fiscală cât mai mică*”³⁹.

Din păcate, începând cu secolul trecut, toate aceste ineptii care aduc grave ofense dreptului și democrației, au devenit modele de gândire „fabricate” în cele mai prestigioase instituții economice de învățământ din lume, fiind apoi transpuse din teorie în viața cotidiană. Se pare că singura explicație a acestor îndochinări ignobile este aceea de formare a unor mentalități care să accepte la nivel cognitiv superioritatea statelor și a butaforiilor fiscale în raporturile cu omul și cu drepturile sale fundamentale.

Ori un *status-quo* fiscal, esențial pentru *mainstream*-ul lumii economice, care a „prescris” optimul fiscal în raport de gradul de conformare al contribuabilului la

<http://www.activenews.ro/economie/Diferenta-uriasa-intre-impozitul-pe-profit-platit-de-companiile-straine-si-cele-romanesti-la-bugetul-statului.-Calin-Popescu-Tariceanu-Greul-in-economia-ro-manasca-cade-tot-pe-carca-amaratelor-de-societati-romanesti-137187>.

³⁷ D. Popa, *Isarescu: Multinaționalele trebuie să intre în legislația românească, să respecte fiscalitatea, regulile noastre* [vizitat la 20.06.2021]. Disponibil online:http://economie.hotnews.ro/stiri-finante_banci-21600876-isarescu-multinationalele-trebuie-intre-legislatia-romaneasca-respecte-fiscalitatea-regulile-noastre-cate-multinationale-sunt-fapt-romania-afaceri-deruleaza-cati-angajati.htm.

³⁸ *Curba Laffer este o invenție grafică (din jurul anului 1980) a modului de calcul a randamentului fiscal de către economistul american Arthur Laffer, după o idee lansată de Adam Smith încă din 1776, care urmărește să determine optimul fiscal prin reprezentarea comportamentului contribuabililor în raport de rata presiunii fiscale.*

³⁹ G. Dobrotă, *Analiza presiunii fiscale și parafiscale în România și în Uniunea Europeană*. În *Analele Universității „Constantin Brâncuși” din Târgu Jiu, Seria Economie*, nr. 4/2010, p. 301.

plata impozitelor, așezând *eficiența* (foloasele urmărite, utilitatea) înaintea *eticii* (adică, cum ar trebui, cum ar fi just), reprezintă poate cea mai elocventă expresie a despotismului fiscal și, implicit, a lipsei de respect față de societate și drepturile ei.

Este evident că, așezarea statului și a contribuabililor pe poziții cleptomane, a căror miză este nivelul maximal de suportabilitate fiscală (*cât poate în loc de cât trebuie*), ne aduce în prezența unei veritabile confiscări patrimoniale pentru tot ceea ce depășește *cât trebuie*. Confiscare care, în opinia lui Pascal Salin, este mai nocivă decât *naționalizarea* (n.n. actualmente interzisă prin legi) fiindcă, în cazul naționalizării, cel desproprietărit forțat este totuși despăgubit⁴⁰.

Pe de altă parte, o astfel de preocupare se distanțează vizibil și de motivațiile intrinseci ale indivizilor, adică de acele elemente care în accepțiunea psihologiei⁴¹ joacă un rol central în cristalizarea conștiinței civice. *Altfel spus, este expresia trivială a abuzului puterii statului care acționează într-o logică ce reliefează mai degrabă instinctul prădător al naturii umane. Problematici pe care sociologia ni le semnalează ca fiind specifice popoarelor sau populațiilor cu distanță mare față de putere (DIP)⁴², care nu atins încă un prag rezonabil al conștiinței democratice.*

Așadar, dincolo de curba Laffer sau de orice altă metodă de analiză a presiunii fiscale, ideea în sine de *presiune* sau *povară fiscală*, precum și de acceptare a celor „două tendințe diametral opuse”, mai sus citate⁴³, în scopul stabilirii randamentului fiscal⁴⁴, evidențiază premisa vădit eronată de la care se pornește în demersul analizării raportului fiscal între stat și cetățeni. Însăși faptul că în cadrul unei anumite societăți coexistă cele două tendințe diametral opuse, exprimă ruptura raporturilor juridice fiscale dintre stat și particulari. Adică modul profund defectuos în care statul și autoritățile fiscale gestionează aceste raporturi juridice, periclitanđ grav siguranța democrației și a statului de drept. Mai ales că *repartizarea resurselor economice a fost concepută de așa manieră încât alimentează contrastul dintre săraci și bogați. Contrast aflat în continuă creștere în toate țările lumii⁴⁵ în condițiile în care serviciile oferite de aceste entități și instituții publice sunt de regulă falacioase și*

⁴⁰ P. Salin, *Tirania fiscală*. Traducere de Mursa G. Ed. Universității Alexantru Ioan Cuza, Iași, 2015, p. 94.

⁴¹ R. Tekeli, *The Determinants of Tax Morale: the Effects of Cultural Differences and Politics*. În: Policy Research Institute, Japonia, 2011, p. 2 [vizitat la 20.06.2021]. Disponibil online: <https://documents.pub/docu ment/determinants-of-tax-morale-in-japan-and-turkey-2017-05-27-determinants-of-tax.html>.

⁴² *Distanța față de putere (DIP)* este o dimensiune culturală utilizată de psihologul olandez Geert Hofstede prin care se explică trăsăturile anumitor populații/organizații și care a fost experimentată și în România. G. Hofsted, G.J., Hofsted, M. Minkov, *op. cit.*, pp. 61-94.

⁴³ Adică statul care intenționează să încaseze cât mai mult și contribuabilii care doresc să plătească cât mai puțin.

⁴⁴ Noțiunea de „randament” poate fi citită ca *exploatare optimă*.

⁴⁵ P. Dobrescu, *4,6 milioane de români trăiesc cu mai puțin de 23 de lei pe zi! Distanța tot mai mare dintre bogații și săracii lumii și ai României* [vizitat la 20.06.2021]. Disponibil online: <https://www.libertatea.ro/stiri/distanta-tot-mai-mare-dintre-bogatii-si-saracii-lumii-si-ai-romaniei-2524844>.

indezirabile. Din păcate, printr-un asemenea mod de abordare a fiscalității se neglijează echitatea, relevanța percepției și încrederii sociale și nu în ultimul rând valorile fundamentale ale oricărei democrații. Context în care considerăm îndreptățită remarca unui autor care spune că „aplicarea «criteriului eficienței» asupra unui sistem de schimburi... devine irelevantă și ilegală dacă drepturile de proprietate schimbate nu au, ele însele, legitimitate morală”⁴⁶.

De altfel, importanța deosebită pe care într-un stat de drept o are încrederea și satisfacerea așteptărilor populației (nu doar la momentul obținerii puterii, ci și pe parcursul exercitării ei) este susținută de numeroși autori. Preocupați de studiul legitimității puterii, aceștia au evidențiat faptul că toate actele de putere (decizii politice, legi etc.) trebuie să „... exprime voința generală și să nu fie folosite împotriva unei părți a populației”⁴⁷, subliniind importanța concordanței dintre conținutul deciziilor politice și așteptările celor guvernate”⁴⁸.

Și să nu credem că, la nivelul unor state ale Europei, UE nu a conștientizat vexarea așteptărilor sociale prin pedanterii fiscale. Prin practici utilizate în special de statele fost comuniste care, așa cum bine știm, au încurajat marile capitaluri (cu precădere multinaționalele) și au pauperizat mica proprietate și nivelul de trai al omului de rând. Dovadă fiind și faptul că, de mai mulți ani, UE încearcă apelarea la modele economice care să responsabilizeze companiile (RSI) pentru bunăstarea societății civile. O responsabilizare care, așa cum se arată întru-unul din jurnalele UE, se bazează pe principiul „restituirii către societate a unei părți din beneficiul obținut de la aceasta”⁴⁹. Ba chiar pe agenda sa de lucru se află ideea ca obligațiile statelor privind nivelul de trai al omului să fie transferate direct agenților economici (după logica pe care a fost construită lumea medievală), cu toate că în prezent această ipoteză contravine flagrant constituțiilor și tratatelor internaționale.

Interesant este și faptul că, în cadrul acestui model european, s-a adoptat în temeiul art. 3 alineatele (1), (2) și (3) din Tratatul privind Uniunea Europeană un submodel personalist numit „economia binelui comun” (EBC). Se spune că acesta urmărește realizarea unei economii puse în slujba cetățenilor, adică a binelui comun⁵⁰ care se va întemeia pe valori comune și universale, ca demnitatea, solidaritatea, justiția socială, democrația participativă etc. Și, foarte important, aceeași sursă ne mai spune că, tot în numele binelui comun, se mai are în vedere și construirea unei „piețe etice europene”. O piață care va servi cu precădere

⁴⁶ C. Marinescu, *Impozitul: progresiv sau uniform?* [vizitat la 20.06.2021]. Disponibil online: <http://www.ecol.ro/content/butaforia-optimumului-fiscal-impozit-progresiv-vs-cota-unica>.

⁴⁷ E. Aramă, I. Jecev, *Legitimitatea - condiție obligatorie a menținerii puterii de stat*. În: Revista Națională de Drept, nr. 4/2013.

⁴⁸ *Ibidem*.

⁴⁹ Jurnalul Oficial al UE, C13 din 15 ianuarie 2016, p. 30.

⁵⁰ *Ibidem*, p. 28.

detensionării problemele micilor comercianți care, așa cum se știe, sunt nevoiți să lupte pentru supraviețuire într-o piață marcată de concurență neloială și de practici lipsite de orice etică⁵¹.

4. Concluzii

Modalitatea în care statele au înțeles să abordeze dreptul de proprietate, piața economică și fiscalitatea este fără îndoială rodul unor viziuni etice colectiviste, așa cum acestea s-au putut afirma în vertigiile prefacerilor politico-sociale postbelice ale drepturilor omului și ale controversatei globalizării.

Din nefericire însă, în cuprinsul acestor transformări, marile capitaluri și fiscalitatea au rămas înfeudate unei gândiri egotice, motiv pentru care inegalitățile sociale și standardele precare de trai continuă și în zilele noastre să reprezinte plăgile cele mai nevralgice ale popoarelor. De aceea ne întrebăm ce se va întâmpla cu principala misiune a statelor, aceea de a pune capăt acestei stări dezonorante pe care tocmai ele au creat-o și întreținut-o și care nu este doar de ordin moral, ci și constituțional și internațional. Mai ales că printr-o multitudine de tratate și acorduri internaționale ele și-au asumat în mod solidar și expres răspunderea față de nivelul de trai al tuturor locuitorilor planetei.

Credem și noi că bunăstarea și-ar putea găsi o rezonabilă împlinire practică doar în condițiile în care în panteonul valorilor universale și naționale vor fi recunoscute și ocrotite juridic eficient *libertatea piețelor și proprietatea privată necesară*⁵². Adică acea mică proprietate aristotelică menită să asigure elementele de bază ale traiului omului de rând și, implicit, libertatea acestuia. Sigur că în acest context devine imperioasă distincția dintre *proprietatea privată necesară*, indispensabilă traiului uman, și *surplusul de valoare* care excede necesarului; surplus pe care gânditorul din Stagira și în general susținătorii școlii dreptului natural l-au catalogat ca fiind un abuz contra naturii.

Credem că o asemenea abordare disjunctivă este astăzi de maximă necesitate și utilitate, putând aduce un suflu de echitate economică, iar ca acest lucru să se întâmple, marile capitaluri nu trebuie anihilate. Este suficient ca dreptul de proprietate privată necesară să primească o ocrotire juridică *absolută*, inclusiv sub

⁵¹ Ibidem.

⁵² Faptul că asemenea valori nu se bucură de o ocrotire juridică eficientă este însăși faptul impozitării micilor proprietăți (și al neîncurajării economice a acestora, la modul general), precum și prezența monopolurilor economice și a practicilor neetice ale marilor companii, chestiuni notorii, dar și recunoscute expres de către UE în diverse surse de informare publică, inclusiv în Jurnalul Oficial al UE, C13, din 15 ianuarie 2016.

aspect fiscal⁵³, iar excedentul să fie distribuit și valorificat de așa manieră încât să vină în întâmpinarea nevoilor sociale și a contrastelor de averi, atât cât este omeneste posibil. Cu siguranță, o asemenea concepție nu poate fi ferită de critici, mai ales din partea teziștilor liberalismului clasic. Cu toate acestea, apreciem că filosofia dreptului contemporan trebuie, totuși, să țină seama de realitățile, de evoluția și de orientarea per ansamblu a societății. Și, aici, ne referim cu precădere la conceptele umaniste postbelice care au configurat normele și principiile dreptului internațional în direcția bunăstării crescânde a vieții tuturor oamenilor, scop față de care surplusul de proprietate nici nu ar putea legic să aibă o funcție mai relevantă.

În alte cuvinte, excesivitatea politicilor publice în detrimentul dreptului de proprietate particulară, ne obligă să pledăm pentru preemțiunea și inviolabilitatea absolută a dreptului de proprietate privată necesară (mica proprietate). O teză care, deși pare segregacionistă, se impune mai ales din perspectiva asigurării elementelor de bază ale traiului decent, prezentând multiple avantaje:

- În primul rând, diminuează necesitatea intervenției statului în asigurarea bunăstării omului de rând (statul dovedindu-se extrem de costisitor și ineficient) și neutralizează astfel contagioasa transformare a omului postmodern într-un *asistat social*;

- Dreptul de proprietate privată necesară reprezintă un suport stabil vieții și libertății omului și prezintă un grad relativ ușor de accesibilitate;

- Și, de ce nu, consolidează, fie și parțial, poziția dreptului de proprietate privată în raport cu ideologiilor antitetice (în special, capitaliste și comuniste) care timp de peste un secol au evaporat libertatea piețelor și au scurtcircuitat fundamentele tradiționale ale vieții private.

Sigur că, dincolo de limitele dreptului de proprietate privată necesară, realizarea bunăstării implică și o fiscalitate a proprietății excedentare. Însă o fiscalitate care să aibă capacitatea și mijloacele juridice de a regulariza beneficiile economice printr-o justiție socio-economică echitabilă și eficientă. Prin urmare, departe de a proiecta o notă discriminatoare asupra surplusului de valoare economică al marilor capitaluri care au participat la dezvoltarea societății, dar în egală măsură și la amplificarea neajunsurilor ei, trebuie să admitem că proprietatea privată necesară, în pofida asigurării unui progres mai lent, își revendică la acest început de mileniu dreptul la o ocrotire juridică sporită. Admitem că un demers salutar l-ar putea reprezenta și declarațiile recente ale UE în vederea creării așa-ziselor „piețe etice”, adică a unor piețe eliberate de monopolurile și inechitățile marilor

⁵³ În opinia noastră, dreptul autentic de proprietate privată (al cărui candidat eligibil este *dreptul de proprietate privată necesară*) nu poate fi fiscalizat, fiindcă prin fiscalizare se crează un raport juridic de vasalitate, adică de inferioritate și de dependență a proprietarului față de stat.

capitaluri, doar că până în prezent intențiile frumoase ale acestui for european au rămas doar pe hârtie.

Pe de altă parte, trebuie să recunoaștem că din unghiul prezentei lucrări transformările pe care le implică reconsiderarea dreptului de proprietate și al fiscalității, deși per ansamblu nu frizează substanțial legislația și politicile globalizatoare, obligă totuși la o analiză de perspectivă extrem de riguroasă în ceea ce privește:

- Criteriile de definire a *proprietății necesare* (obiect al dreptului de proprietate privată) care, printre altele, trebuie să țină seama de diversitatea tipologică a indivizilor. Fiindcă ceea ce este absolut necesar unei persoane poate fi diferit în cazul alteia (problemă extrem de sinuoasă și de complexă); și

- Reconsiderarea proprietății și a fiscalității pune în discuție filosofia statului ca întreg. Mai exact, considerăm că, în raport cu necesitatea respectării drepturilor omului, a sosit momentul reconceptualizării noțiunii de *stat* în sensul înlocuirii cu o *comunitate morală*. Adică, un stat *social* cu adevărat, centrat pe ideea unei relații empatică între reprezentanții acestuia și omul de rând. Un stat în care elementele neonorante care încă îi mai definesc statutul, precum forța, autoritatea, constrângerea ș.a. și care, de-a lungul timpului, l-au asemănat cu o entitate *politienească* și prea puțin cu o democrație, să aibă o prezență cu totul subsidiară și excepțională. Prin susținerea acestui model achiesăm la concepția unuia dintre titanii intelectualității interbelice, Traian Brăileanu, care a prescris prăbușirea constructelor statelor moderne, atrăgând atenția asupra faptului că un stat pentru a fi durabil trebuie să fie o **comunitate morală** „...într-un anumit fel, o familie”⁵⁴. În accepțiunea ilustrului vizionar, familia reprezintă modelul ideal de comuniune morală deoarece fiecare membru al său trăiește pentru ceilalți și prin ceilalți și astfel reușește excluderea conflictelor mai mult decât oricare alte modele.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

1. Aramă E., Jecev I., *Legitimitatea - condiție obligatorie a menținerii puterii de stat*. În: Revista Națională de Drept, nr. 4/2013;
2. Aristotel, *Politica*, Ed. Națională, București, 1924;
3. Boiangiu I. N., *Studiu comparat asupra dreptului de proprietate în legislația individualistă și comunistă*, Teză de doctorat, Craiova, 1940;
4. Brăileanu T., *Globalizarea. Nenumerele nimicului*, Ed. Institutul European, Iași, 2004;
5. Cicero M.T., *Despre legii*. București: Ed. Științifică, 1983;

⁵⁴ Vintilă, Al.-O. *Traian Brăileanu, sub semnul imperatiului categoric*. În „Revista Română de Sociologie”, serie nouă, anul XXI, nr. 5-6, București, 2010, p.510.

6. Constituția României, publicată în M. Of., Partea I, nr. 233 din 21 noiembrie 1991 și republicată în M. Of. nr. 767 din 31 octombrie 2003;

7. Codul de procedură fiscală, publicat în Monitorul Oficial al României nr. 547 din 23 iulie 2015;

8. Dobrescu P., *4,6 milioane de români trăiesc cu mai puțin de 23 de lei pe zi! Distanța tot mai mare dintre bogații și săracii lumii și ai României* [vizitat la 20.06.2021]. Disponibil online: <https://www.libertatea.ro/stiri/dianta-tot-mai-mare-dintre-bogatii-si-saracii-lumii-si-ai-romaniei-2524844>;

9. Dobrotă G., *Analiza presiunii fiscale și parafiscale în România și în Uniunea Europeană*. În: *Analele Universității „Constantin Brâncuși” din Târgu Jiu, Seria Economie*, nr. 4/2010.

10. Donath L., *Gestiunea banilor publici*, Ed. Mirton, Timișoara, 2009;

11. Georgescu St., *Filosofia dreptului. O istorie a ideilor din ultimii 2.500 de ani*. Ediția a II-a, Ed. All Beck, București, 2001;

12. Hofsted G., Hofsted G.J., Minkov M., *Culturi și organizații, Softul mental – Cooperarea interculturală și importanța ei pentru supraviețuire*, Ed. Humanitas, București, 2012;

13. Jurnalul Oficial al UE, C13 din 15 ianuarie 2016;

14. Luțescu Ge., *Teoria generală a drepturilor reale*, București, 1947;

15. Marinescu C., *Impozitul: progresiv sau uniform?* [vizitat la 20.06.2021]. Disponibil online: <http://www.ecol.ro/content/butaforia-optimului-fiscal-impozit-progresiv-vs-cota-unica>;

16. Marinescu R., *Diferență uriașă între impozitul pe profit plătit de companiile străine și cele românești la bugetul statului. Călin Popescu Tăriceanu: Greul în economia românească cade tot pe cărca amărâtelor de societăți românești*. [vizitat la 20.06.2021]. Disponibil online: <http://www.activenews.ro/economie/Diferenta-uriasa-intre-impozitul-pe-profit-platit-de-companiile-straine-si-cele-romanesti-la-bugetul-statului.-Calin-Popescu-Tariceanu-Greul-in-economia-romaneasca-cade-tot-pe-carca-am-aratelor-de-societati-romanesti-137187>;

17. Medaille J., *Dincolo de socialism și capitalism se afla distributismul* [vizitat la 28.09.2018]. Disponibil: <http://www.zf.ro/ziarul-de-duminica/cititi-in-ziarul-de-duminica-interviu-john-medaille-dincolo-de-socialism-si-capitalism-se-afla-distributismul-4528000/>;

18. Musceleanu M., *Evoluția dreptului de proprietate*, Tipografiile Române Unite S.A., 1931;

19. ONU. *Declarația Universală a Drepturilor omului* adoptată și proclamată de Adunarea Generală a ONU, prin Rezoluția 217 A (III) din 10 decembrie 1948. România a semnat Declarația la 14.12.1955. Admisă prin Rezoluția 955 (X) a Adunării generale a ONU;

20. ONU. *Pactul internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale*, adoptat de către Adunarea Generală a ONU, a intrat în vigoare la data de 03.01.1976. România a ratificat Pactul la 31 octombrie 1974 prin Decretul nr. 212;

21. ONU. *Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice*, adoptat de către Adunarea Generală a ONU, a fost ratificat de România la 31 octombrie 1974 prin Decretul nr. 212;

22. Popa N., Dănișor Gh., Dogaru I., Dănișor D.C., *Filosofia dreptului: marile curente*, Ediția a 2-a, Ed. C. H. Beck, București, 2007;

23. Popa D., *Isărescu: Multinaționalele trebuie să intre în legislația românească, să respecte fiscalitatea, regulile noastre* [vizitat la 20.06.2021]. Disponibil online: http://economie.hotnews.ro/stiri-finante_banci-21600876-isarescu-multinationalele-trebuie-intre-legislatia-romaneasca-respecte-fiscalitatea-regulile-noastre-cate-multinationale-sunt-fapt-romania-afaceri-deruleaza-cati-angajati.htm;

24. Ritzer Ge., *Globalizarea nimicului: cultura consumului și paradoxurile abundenței*, Ed. Humanitas, București, 2010;

25. Salin P., *Tirania fiscal*, traducere de Mursa G., Ed. Universității Alexantru Ioan Cuza, Iași, 2015;

26. Smochină A., *Organele Constituționale ale Republicii Moldova în condițiile regimului totalitar*, Chisinau, 2001;

27. Smochină A., Vlăescu Ge., *Bunăstarea și/sau traiul decent al omului – interogație a trecutului și prezentului*. În: *Revista de studii juridice universitare*, nr. 1-2, Chișinău, 2019;

28. Stanciu M., Moisei-Schaatschneider N., *Ce înseamnă dreptul de proprietate în Metavers?* [vizitat la 20.02.2023]. Disponibil online: <https://www.juridice.ro/801900/ce-inseamna-dreptul-de-proprietate-in-metavers.html>;

29. Tekeli R., *The Determinants of Tax Morale: the Effects of Cultural Differences and Politics*. În: *Policy Research Institute, Japonia*, 2011, p. 2. [vizitat la 20.06.2021]. Disponibil online: <https://documents.pub/document/determinants-of-tax-morale-in-japan-and-turkey-2017-05-27-determinants-of-tax.html>;

30. *Tratatul de la Paris din 1951, încheiat între Belgia, Franta, Germania, Italia, Luxemburg și Olanda, prin care s-a înființat Comunitatea Europeană a Cărbunelui și Oțelului (CECO)*;

31. *Tratatele de la Roma din 1957 prin care s-a înființat Comunitatea Economică Europeană (CEE) și Comunitatea Europeană pentru Energie Atomică (EURATOM)*;

32. *Tratatul de la Maastricht sau de constituire a Uniunii Europene (TUE), semnat la 7 februarie 1992 și intrat în vigoare la 1 noiembrie 1993*;

33. Vintilă Al.-O., *Traian Brăileanu, sub semnul imperativului categoric*. În „*Revista Română de Sociologie*”, serie nouă, anul XXI, nr. 5-6, București, 2010.